

Asia Tekijänoikeus vapaa-ajan asuntoon

Hakija Arkkitehti A

Annettu 18.5.2010

Tiivistelmä *Rakennuslupapiirustusten ja havainnekuvien kuvaama vapaa-ajan asunto oli kokonaisuudessaan tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu rakennustaiteen tuote. Rakennuslupapiirustukset ja havainnekuvat olivat kyseisen rakennustaiteen tuotteen kappaleita.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Arkkitehti A (jäljempänä hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa koskien helmi-elokuussa 2008 suunnittelemaansa vapaa-ajan asuntoa.

Tammikuussa 2008 asiakas lähestyi hakijaa puhelimitse tutustuttuaan verkossa hakijan Kustaviin suunnittelemaan vapaa-ajan asuntoon Villa Nina ja Sauna Rosa-Maria. Kohde esiteltiin Arkkitehti-lehden numerossa 3/2005 ja oli samana vuonna arkkitehtuurin vuoden puupalkintoehdokkaana sijoittuen neljänneksi. Kyseinen kohde valittiin tulevan suunnittelutehtävän lähtökohdaksi, koska siinä oli asiakkaan toivomalle lopputulokselle esikuvallisia aineksia. Tämän vuoksi suunnittelijavalinta kohdistui hakijaan.

Hakijan mukaan projektilla tuntui olevan kiire, joten asioista sovittiin nopealla aikataululla. Tontilla päätettiin käydä heti. Kirjallinen suunnittelusopimus allekirjoitettiin helmikuussa 2008. Hakijan näkemyksen mukaan alue on rakentamiseen harvinaislaatuinen ja arvokas ja tämän vuoksi arkkitehtonisesti haastava.

Hakija on todennut, että uudisrakennuksen ja erityisesti vapaa-ajan suunnittelussa on aina huomioitava kyseessä olevan rakennuspaikan erityisominaisuudet kuten ilmansuunnat, topografia, kasvillisuus ja muut luontoarvot, lähellä olevat rakennukset ja muut intiimirasitteet. Tämän lisäksi tilaajalla on aina yksilöllisiä toiveita ja tarpeita. Tässä tapauksessa koettiin erityisen tärkeäksi suojautua Saimaan selältä puhaltavilta tuuilta sekä naapureiden uteliailta katseilta.

Hakijan mukaan työ aloitettiin tutustumalla rakennuspaikkaan helmikuussa 2008. Yhdessä tilaajan kanssa tehdyn tehtävän asettelun ja ensimmäisen työmaavierailun perusteella tehtiin rakennuspaikka-analyysi jatkotyöskentelyn pohjaksi.

Hakija on todennut, että tilaohjelma ei ollut tavanomainen. Rakennettavien tilojen tuli toimia kahden eri perheen yhteisenä vapaa-ajan asuntona. Suunnittelussa tuli huomioida muun muassa tilanne, jolloin molemmat isäntäperheet lomailevat yhtä aikaa ja toisella on tämän lisäksi ystäväperhe yövierailulla. Tilojen piti tällöinkin palvella sujuvasti kaikkia käyttäjiä. Tämän perusteella tehtiin tilaohjelmaa neljässä eri vaiheessa. Tuloksena oli muun muassa kuusi makuuhuonetta ja kolme erillistä täysin palvelevaa koston tilan yksikköä suihkuineen ja erillisine WC-tiloineen. Päätettiin hyödyntää koko käytettävissä oleva rakennusoikeus pää- ja saunarakennuksen osalta.

Hakijan mukaan tilaohjelman perusteella tehtiin tilayhteykskaavio kahdessa vaiheessa, joissa tutkittiin rakennusten massoittelemia ja tilakonseptin toimivuutta. Analyysivaiheen jälkeen 28.3. käynnistettiin intensiivinen luonnostelutyö, joka jatkui 8.7. saakka. Tällöin päätettiin tuottaa varsinaiset rakennuslupapiirustukset. Piirustukset valmistuivat 20.8.2008.

Hakija on todennut, että rakennuslupapiirustusten valmistumisen ja niiden toimittamisen jälkeen asiakas on laiminlyönyt täysin kirjallisen sopimuksen mukaisen maksuvelvoitteen, mutta ilmoittanut pidättävänsä käyttöoikeutensa laadittuihin suunnitelmiin vastoin kirjallisesti sovittua käytäntöä. Hakija on usein kieltänyt asiakasta hyödyntämästä suunnitelmaa vedoten tekijänoikeuslakiin sekä kirjallisessa sopimuksessa oleviin lisäehtoihin. Tästä huolimatta rakennuslupaa haettiin heti elokuussa 2008. Rakennuslupa on myönnetty 8.9.2008. Muiden erityisalojen (RAK, LVIS) tekninen suunnittelu on tehty pohjautuen hakijan laatimiin suunnitelmiin. Rakentamiseen ryhdyttiin välittömästi syksyllä 2008. Hakijan saamien tietojen mukaan rakennuksen oli määrä valmistua kesän 2009 aikana.

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostoa arvioimaan edellä kuvatun työskentelyprosessin sekä lausuntopyynnön liitteenä olevan kuva-aineiston perusteella hakijan suunnitelmien taiteellista arvoa.

Hakijan käsitys on, että tehty työ on ollut taiteellinen luomisprosessi, jossa työtä on tehty pieteetillä ja intohimoisesti. Asiakas on alusta asti suonut riittävästi vapauksia ja liikkumatilaa, jossa kunnianhimoinen taiteellinen luomistyö on ollut mahdollista.

Arkkitehtitoimistojen Liitto ATL ry:n toiminnanjohtaja, arkkitehti B sekä Arkkitehti-lehden päätoimittaja, arkkitehti C ovat hakijan pyynnöstä lausuneet käsityksensä asiasta. Hakija on liittänyt lausunnot lausuntopyyntöönsä.

Arkkitehti B on todennut lausunnossaan, että rakennuksien omaperäisyys muodostuu toimintojen ja rakennusten ulkonäön muodostamasta kokonaisuudesta. B:n mukaan molemmat rakennukset on suunniteltu ja sijoitettu tontille paikan erityiset olosuhteet huomioon ottaen ja siten, että aluesuunnitelmaa voidaan pitää omaperäisenä. Rakennuspaikka on ilmansuunniltaan haastava, koska maisemallinen pääsuunta (vesistö) on pohjoisessa, joka johtaa siihen, että rakennuksen toimintojen ratkaisu optimaalisesti ei ole tavanomaisin keinoin tehtävissä. Tämä ongelma on hakijan suunnittelemassa vapaa-ajan asunnossa ratkaistu oivaltavasti siten, että molemmat rakennukset avautuvat myös etelään. Asuinrakennuksessa maisemaan ja aurinkoon avautuminen on ratkaistu kahdella tasavertaisella "oleskelupihalla", etelään avautuvalla atriumpihalla ja pohjoiseen avautuvalla "maisemapihalla". Saunarakennuksessa maisemaan ja aurinkoon avautuminen on ratkaistu jakamalla rakennus kahteen osaan terassin molemmin puolin.

B toteaa edelleen, että asuinrakennuksen pohjaratkaisu ja toimintojen sijoittuminen on ratkaistu omaperäisesti siten, että aurinkoon avautuvalla oleskelupihalla on olohuoneen läpi näköyhteys myös maisemalliseen pääsuuntaan. Ratkaisu on lisäksi toteutettu siten, että oleskelupiha muodostaa atriumpihamaisen tilan, jota sivuten rakennukseen tullaan sisään. Asumisen toiminnot on tavanomaisesta poikkeavasti jaettu keittiö-, ruokailu- ja oleskelutilojen molemmin puolin itsenäisen, oman, suojatun ulkoalueensa ympärille.

B jatkaa, että molempien rakennusten julkisivujen ikkunoiden ja ovien sijoittelu on toteutettu sekä sisätilojen toimintoja, ilmansuuntien valaistusolosuhteita että maisemaan avautumista ajatellen unohtamatta julkisivujen plastista sommittelua. Osa aukoista on perinteisiä ikkunoita ja osa selkeitä lasiseinäkokonaisuuksia. Rakennuksen julkisivut eivät ole syntyneet "annettuna", vaan ne on edellä mainituista syistä johtuen toteutettu rakennuspaikan ja rakennuksen toiminnan ehdoilla omaperäisesti ja arkkitehtonisesti.

B:n näkemyksen mukaan hakijan suunnittelemassa vapaa-ajan asunnossa toteutuu omaperäisyyden vaatimus ja rakennukset sekä niiden ja rakennuspaikan muodostama kokonaisuus ylittävät teoskynnyksen.

Arkkitehti-lehden päätoimittaja C on todennut lausunnossaan, että hakijan suunnitteleman vapaa-ajan asunnon tilaratkaisu on omaperäinen johtuen sopeutumisesta paikan ominaisuuksiin (ranta ja järvinäkymä pohjoisessa) sekä tilaajan toiveisiin (erilliset makuuhuoneosat). Sisä- ja ulkotilojen sovittaminen yhteen on vivahteikasta (pihajärjestelyt asunnossa ja saunassa, ikkunoiden koko ja sijoitus). Muotomaailma on johdonmukaisen vähäeleistä ja sopii puurakentamiseen. Suunnitelman perusteella hakijan suunnittelema vapaa-ajan rakennus olisi mahdollinen julkaisukohte

Arkkitehti-lehdessä. C on lisäksi todennut, että Arkkitehti-lehti julkaisee laadukasta arkkitehtuuria ja edistää rakennustaidetta.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:

1. Nauttiiko aineisto tekijänoikeuslain tarkoittamaa tekijänoikeussuojaa?
2. Ylittävätkö suunnitelmat niin sanotun teoskynnyksen?
3. Voidaanko suunnitelmaa pitää tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaisena rakennustaiteellisena teoksena?

Tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu lausuntopyynnön liitteinä hakijan suunnitteleman vapaa-ajan asunnon rakennuslupapiirustukset, joihin kuuluu asemapiirros rakennusten sijainnista tontilla, asuinrakennuksen ja saunarakennuksen pohjapiirrokset, hormipiirrokset, poikkileikkauspiirrokset sekä piirrokset julkisivuista. Lisäksi tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu havainnekuvat vapaa-ajan asunnosta sekä valokuvia rakennuspaikasta. Tekijänoikeusneuvostolle ei ole pyynnöstä huolimatta toimitettu valokuvia rakennetusta vapaa-ajan asunnosta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Tekijänoikeuden kohteena voivat olla esimerkiksi kaunokirjalliset ja selittävät kirjalliset esitykset ja rakennustaiteen tuotteet.

Rakennustaiteen tuotteisiin kuuluvat yhtä hyvin rakennuspiirustukset kuin valmiit rakennuksetkin. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 56 ja 85–87)

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti

ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Rakennuspiirustukset voivat saada suojaa TekijäL 1 §:n 2 momentin mukaisina selittävinä piirustuksina, vaikka niiden mukaan tehty rakennus ei ilmenemismuodolta ylittäisikään teoskynnystä (KKO 1988:4). Kyseisen lainkohdan mukaan selittävät piirustukset ovat kirjallisia teoksia.

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita, periaatteita tai tietoja. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut. Samasta tyyllisuunnasta ja samoista ideoista voidaan tekijänoikeuden estämättä tehdä useita itsenäisiä ja omaperäisiä teoksia.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muuttettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on 6 §:ssä tarkoitetusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on antanut useita lausuntoja rakennustaiteen tuotteiden tekijänoikeudesta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi lausunnossaan TN 2009:14 huvilan yltävän teostasoon ja sen olevan TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna rakennustaiteen tuotteena tekijänoikeudella suojattu. Omaperäisyys ilmeni erityisesti rakennusten ja paikan suhteessa, rakennuksissa toteutetun puun ja lasin yhdistelyssä sekä yksityiskohdissa ja kiintokalusteissa. Nämä yhdessä muodostivat arkkitehtonisen kokonaisuuden.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnot TN 2008:6 ja TN 2007:8 koskivat tekijänoikeutta hirsirakennukseen. Lausunnossa TN 2008:6 perinteinen hirsitalo ja sen piirustukset eivät yltäneet tekijänoikeussuojaan. Tekijänoikeus ei myöskään kohdistunut kyseisen rakennuksen koristeisiin.

Lausunnossa TN 2007:8 tekijänoikeusneuvosto totesi, että rakennuspiirustusten kuvaama rakennus on ulkoiselta hahmoltaan

tavanomainen suomalainen talo. Kyseessä on tavanomainen Suomessakin laajalti käytetyn talomallin pohjalta suunniteltu talo. Piirustukset tai niiden kuvaama rakennus eivät olleet tekijänoikeudella suojattuja.

Lausunnossaan TN 2006:20 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että Valamon luostarin konservointi- ja kirjastorakennus on itsenäinen ja omaperäinen rakennustaiteen tuote ja nauttii tekijänoikeussuojaa. Asiassa oli kysymys myös rakennuksen muuttamisesta TekijäL 25 e §:n nojalla. Lausunnossa TN 2002:5 lehtiyhtiölle suunniteltu arkkitehtikilpailun voittanut toimitalo katsottiin itsenäiseksi ja omaperäiseksi teokseksi.

Asiantuntijan kuuleminen

Tekijänoikeusneuvosto kuuli Kone Oyj:n muotoilujohtaja Anne Stenrosia asiantuntijana. Stenrosia pyydettiin selvittämään, miten lausuntopyynnössä tarkoitettua vapaa-ajan asuntoa tulisi arvioida rakennuslupapiirustusten ja havainnekuvien perusteella.

Stenrosin mukaan viralliset rakennuslupapiirustukset (pohjapiirustukset, leikkaukset ja julkisivut mittakaavassa 1:100, asemapiirros mittakaavassa 1:500 sekä rakennustapaselitys) ovat yksiselitteisiä ja juridisesti sitovia piirustuksia, joiden perusteella rakennuslupa myönnetään. Ammatilainen pystyy yksiselitteisesti arvioimaan lopputuotteen kyseisten piirustusten perusteella.

Stenrosin mukaan lausuntopyynnössä tarkoitettua vapaa-ajan asuntoa on arvioitava kokonaisuutena. Hänen näkemyksensä mukaan vapaa-ajan asunto on ainutlaatuinen kokonaisuus, jossa rakennukset on suunniteltu tilaajan nimenomaisten toiveiden mukaisesti ja sijoitettu tontille huolellisesti. Kyseessä on ammatillisesti erinomaisesti tehty työ, joka ei ole tavanomainen. Atriumpiha sekä mäntymaisemaan istuva tumma julkisivumateriaali ovat Stenrosin mukaan esimerkkejä vapaa-ajan asunnon ainutlaatuisuudesta.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto vastaa kysymyksiin 1–3 yhdessä.

- 1. Nauttiiko aineisto tekijänoikeuslain tarkoittamaa tekijänoikeus-suojaa?*
- 2. Ylittävätkö suunnitelmat niin sanotun teoskynnyksen?*
- 3. Voidaanko suunnitelmaa pitää tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaisena rakennustaiteellisena teoksena?*

Ollakseen TekijäL 1 §:n perusteella suojattu rakennustaiteen tuote, lausuntopyynnössä tarkoitettua vapaa-ajan asunnon on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Sen on oltava tekijänsä henkisen

luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut lausuntopyynnössä tarkoitetun vapaa-ajan asunnon ilmenemismuotoa kokonaisuutena sille toimitettujen rakennuslupapiirustusten ja havainnekuvien perusteella.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että rakennuslupapiirustusten ja havainnekuvien kuvaamat rakennukset muodostavat muotokieleltään yhtenevän arkkitehtonisen kokonaisuuden. Vapaa-ajan asunnolle ovat ominaisia tilaratkaisut, joissa asumisen toiminnot on jaettu tavanomaisesta poikkeavasti ja jotka mahdollistavat rakennusten avautumisen sekä aurinkoon että maisemalliseen pääsuuntaan. Ikkunoiden ja lasiseinäkokonaisuuksien sekä huoneiden ja terassien sijoittelu on toteutettu omaperäisesti ottaen huomioon sisätilojen toiminnot, ilmansuuntien valaistusolosuhteet ja rakennuspaikan ominaisuudet.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo edellä todetun perusteella, että rakennuslupapiirustusten ja havainnekuvien kuvaama vapaa-ajan asunto on kokonaisuus, joka on ilmenemismuodoltaan TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu itsenäinen ja omaperäinen rakennustaiteen tuote. Rakennuslupapiirustuksia kokonaisuudessaan sekä havainnekuvia ja mahdollista rakennuslupapiirustuksiin perustuvaa valmista vapaa-ajan asuntoa on pidettävä kyseisen rakennustaiteen tuotteen kappaleina.

Tekijänoikeusneuvosto korostaa lopuksi, että se ei ole arvioinut valmista vapaa-ajan asuntoa vaan ainoastaan rakennuslupapiirustusten ja havainnekuvien kuvaamaa kokonaisuutta. Tekijänoikeusneuvosto ei ole myöskään ottanut kantaa rakennuslupapiirustusten ja havainnekuvien kuvaaman vapaa-ajan asunnon sisätilojen ulkonäköön.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Essi Pokela

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Satu Kangas, Mari Lampenius, Kirsi-Maria Okkonen, Pekka Pulkkinen, Risto Ryti, Anne Salomaa, Pekka Sipilä, Katariina Sorvari, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila ja Martti Virtanen.